

עיון בסוגיית "שנאה המותרת"

והשלכותיה לענין היחס לציבור החילוני בימינו

הרב יצחק פייגלין

מבוא

במאמר זה ננסה לבחון את היחס לאחינו שאינם שומרים מצוות, "חילוניים", מתוך עיון בסוגיית "שנאה המותרת" במסכת פסחים (ק"י"ג ע"ב). ענין היחס לחילוניים נדון מהבטים רבים: מצוות תוכחה, ערבות הדדית, אהבת ישראל ועוד, במאמרנו זה איננו מתימרים להקיף את כל הנושא, אלא ללבן את ההשלכות המעשיות של הדרכות חז"ל בגדרי האיסור "לא תשנא", כפי שמובאים בסוגייתנו.

לפני שניגש ללימוד הסוגיא, נקדים שעל פניה סוגיא זו היא "אגדתא", אך מעיון בדברי הראשונים שנביא להלן נראה שהם ראו בסוגיא זו יסוד גדול בדיני "עם ישראל" והתיחסו לסוגיא כדבר הלכה הטעון בירור. יתירה מזאת אף אם היו הדברים ענייני אגדה טהורים, גם אז יש מקום נכבד לברר את הסוגיא והשלכותיה בתחום האמונות והדעות. כפי שמציין הרב קוק זצ"ל בהקדמה ל"עין אי"ה": "על כן עלינו לחתור לזה בכל עוז, שנזכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא גם בחלק האגדה והדעות כמו בחלק ההלכה. ומאשר רבה העזובה במקצוע הגדולה זה על כן רבה גם כן העבודה"¹.

פשט הסוגיא

במסכת פסחים (ק"י"ג ע"ב) מובאת מימרא של חז"ל: "שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן, המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי". הגמרא מבארת שהיות ועדות צריכה להיות לפחות בשני עדים - "לא יקום עד אחד באיש", ממילא עדות של יחיד לא תקבל. לכן "הרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי" גורם רק להוצאת שם רע על אותו אדם ואין בעדותו שום תועלת! "שם רע בעלמא קא מפקת ביה".

---

1. בצורה זו ראוי אף לגשת ללימוד התנ"ך. כלומר לנסות להבין מהו הלקח לדורות מתוך הפרשיה, ומדוע נבואה פלונית נכתבה, שהרי רק "נבואה שהוצרכה לדורות - נכתבה, ושלא הוצרכה - לא נכתבה" (מגילה י"ד ע"א).

עד כאן הסקנו שכאשר אנו פוגשים חוטא, אסור להעיד על מעשיו מפני שמעבר להוצאת שם רע, אין בעדות זו כל תועלת. אך לגבי **המחשבה** על אותו החוטא **וההרגשה** כלפיו אומרים חז"ל: "אמר ר' שמואל בר רב יצחק אמר רב: **מותר לשנאתו**. שנאמר כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו. **ומי שריא למסניה?** והכתיב "לא תשנא את אחיך בלבבך" - אלא: דאיכא סהדי דעביד איסורא - כולי עלמא נמי מיסני סני ליה, מאי שנא האי? אלא לאו כי האי גוונא, **דחזיא ביה איהו דבר ערוה**. רב נחמן בר יצחק אמר: **מצוה לשנאתו**, שנאמר "יראת ה' שנאת רע".

כלומר, אע"פ שאסור להעיד על אדם חוטא, מכל מקום לרואה את החוטא, לפי ר' שמואל בשם רב, **מותר** לשנוא אותו, ולפי רב נחמן **מצוה לשנוא אותו! הרשב"ם** מסביר "שהרואה יחידי דבר ערוה בחבירו, אע"פ שאינו רשאי להעיד לו, מותר לשנאתו שהרי **הוא יודע בודאי שהוא רשע**".

חומרת איסור "לא תשנא"

לפני שנבאר את סיבת "ההיתר" לשנוא חוטאים ואת פרטי הלכותיו, נתעכב על שאלת הגמרא שהובאה בתוך הסוגיא: **ומי שריא למסניה?** שהרי מקרא מפורש הוא: **"לא תשנא את אחיך בלבבך הוכם תוכים את עמיתך ולא תשא עליו חטא"**². וכך פסק הרמב"ם (הל' דעות פ"ו ה"ה וכן ספר המצוות מצוה ל"ט ש"ב) "כל השונא אחד מישראל בלבו **עובר בלא תעשה** שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך". איסור זה הינו מהחשובים והחמורים בתורה, **הרמב"ם** בספר המצוות (שם) ביאר "ששנאת הלב הוא **חטא יותר חזק מן הכל**". מסביר את הענין **האבן עזרא** (על הפסוק הנ"ל) "והנה אלה המצוות כולם נטועות בלב, **ובהשמרם ישבו בארץ**, כי על שנאת חנם חרב בית שני". עוד הוסיף וביאר **ספר החינוך** (מצוה רל"ח): "שורש המצוה ידוע, **כי שנאת הלב גורמת רעות גדולות** בין בני אדם להיות תמיד חרב איש באחיו ואיש ברעהו, והוא סיבה לכל המסירות הנעשות בין אנשים, והיא המדה הפחותה והנמאסת תכלית המיאוס בעיני כל בעל שכל".

טעם ההיתר לשנוא חוטא

לאחר שראינו את חומרת איסור "לא תשנא את אחיך", יש לבאר מדוע מצא לנכון רב להתיר שנאה זו, ועוד יותר מכך מדוע רב נחמן קורא לכך מצוה! **הרב קוק זצ"ל** באורות הקודש (ח"ג עמ' של"ד פסקה כ') מבאר את הענין כך:

2. ויקרא יט, יז.

"מי שחסר לו החוש של שנאת הרשעים יוכלו התכונות המעשים והדעות הרעות להדבק בו ולפגמו, ואף על פי שעל ידי גודל מיתוק של חסד הולך האור ונזרח גם על הרשעים, מכל מקום ראוי לאחוז במדה ידועה של גבורה, שהיא מכרת בשנאה פנימית לרשעים הגדולים, מרימי יד בתורה. ומדה זו היא כמו סנדל לנשמה, שלא תטנף רגליה ביון מצולות הקליפות, והיא משומרת על ידי תכונה זו בטרתה".

מתוך דברי הרב מתברר שחז"ל חששו לנשמתם של ישראל, שכאשר יחשפו לחוטאים וירגילו את עצמם לאהוב אותם כמו כל יהודי, עלול להיוצר טשטוש בין טוב לרע. שנאת החוטא מטרתה להגן על נשמתו של היהודי הישר מפני השפעות שליליות שיש בסלחנות ואדישות כלפי החטא.

לאור ההסבר הנ"ל, **ניתן לשאול** למה לנו קשר עם חוטאים, לטוב או לרע. אם אהבה ויחס אוהד לחוטא עלולים לפגום בנפשנו, אז ננתק מגע ונתעלם לגמרי מהחוטא, מדוע לשנוא אותו? ועוד לכנות זאת מצוה?! מה תועלת תצמח מכך?! אדרבא, לפי גמרתנו אנו מסתבכים עם איסור "לא תשנא", לו היינו בוחרים להיות אדישים לחוטאים ומתעלמים מהם לחלוטין היינו ניצלים מהאיסור הנ"ל.

בכדי להסביר את הענין נביא את דברי **הרדב"ז** המבארים הלכה ברמב"ם (ה' ממרים פ"ב ה"ד) לענין סמכותו של בית דין להורות לעבור על דברי תורה לפי שעה: "**כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו כולם**".

מבאר **הרדב"ז** (שם, ד"ה "כשם שרופא חותך"):

"אין המשל הזה צודק אלא א"כ **אנו רואים את כל ישראל כאילו הם גוף אחד**, ואף על פי שגופין מחולקין הם כיוון שנשמותיהם ממקום אחד חוצבו הרי הם כגוף אחד כי הנשמה היא עיקר, ודע זה".

כלומר, הסיבה לכך שאין באפשרותנו להינתק מן החוטאים ובכך למנוע מהם השפעה שלילית עלינו היא שעם ישראל הוא כגוף אחד, ועל כן כל אחד נושא באחריות כלפי רעהו. נמצאנו למדים, שמטרת השנאה לחוטאים היא כפולה, ראשית, להגן על נשמתו של הישר שלא יפגע, שנית, להעביר מסר של מחאה וכאב על מצבו של החוטא שמא מתוך כך ישוב מסורו.³

היטיב לבאר את הענין ה'**כלי יקר**' (ויקרא יט, יז) במשל הספינה הידוע:

"לפי **שכל ישראל ערבים זה בעד זה**, והמלוה לחבירו ונותן לו ערב בזמן שהערב רואה שהלוה מפזר ממונו הוא מוכיחו מיראת הערבות פן יצטרך לשלם בעבורו, כך הערבות

3. כך יתבאר בהמשך מתוך דברי ה'תניא'.

של כל ישראל גורם התוכחה ואם אינו מקבלה אזי נקי הוא ממנו כי אין שורת הדין נותן שיסבול אחד בעד חבירו שאינו ברשותו, אך בדבר זה לבד נעשו ישראל ערבים שבזמן שיש בידו למחות ואינו מוחה אז דין הוא שיתפס בעבורו וישא עליו חטאו אם לא יוכיחו. **משל משלו בזה במי שקודח בספינה תחתיו** צעקו עליו כל אנשי הספינה מה זו אתה עושה, השיב להם הלא תחתי אני קודח אמרו לו אם יכנסו המים תחתך אז תטבע הספינה מכל וכל".

איזו שנאה מותרת

התוספות על גמרתנו (ד"ה "שראה") מקשה מסוגיית פריקה וטעינה (בבא מציעא ל"ב ע"ב) שם מובאת ברייתא: "תא שמע: אוהב לפרוק ושונא לטעון - **מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו**". משמע שיש עניין שאדם יכוף את יצרו על אף שמדובר בחוטא ישראל (כפי שמבארת הגמרא שם בהמשך). לפי מה שלמדנו עד כה בסוגייתנו שואל התוספות: **"והשתא מה כפיית יצר שייך כיון דמצוה לשנאתו?"**

מתרץ **התוספות**: "וי"ל כיוון שהוא שונא גם חבירו שונא אותו דכתיב (משלי כז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם **ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר**". מתוך תירוץ התוספות מתברר שלא כל שנאה מותרת, מה שהתירו חז"ל בסוגייתנו לשונא את החוטא אין זו שנאה גמורה, אלא כלפי חוץ, ומטרתה כפי שצינו לבטא סלידה מהמעשה ומחאה כלפי האדם ותו לא! הגמרא בבבא מציעא לעומת זה עוסקת בשנאה גמורה שגורמת רעה ולכן היא אסורה. בשנאה כזו יש מקום שאדם יכוף את יצרו וישתדל לעזור דוקא לשונאו.

בדרך דומה פוסק **היראים** (סי' קצ"ה, דפוס ישן - ל"ט) ב"הלכות שנאה":

"בדבר שהוא ראוי להישנא רשאי את לשנאתו אז ואינה שנאת לב אלא שנאה הנראית לעינים. כדתניא כי תראה חמור שונאך רובץ שונא ישראל ולא שונא עובד אלילים ומוקמינן לה בפסחים פרק ערבי פסחים [ק"י"ג ע"ב] כגון דחזא ביה איהו דבר ערוה ואחרים לא ראו איהו רשאי לשנאתו ואחרים אינם רשאים לשנאתו לכך נאמר שונאך ולא לאחרים ולא עוד שמצוה לשנאתו דכתיב יראת ה' שנאת רע".

כאשר מנסים לתרגם את הדברים לשפת המעשה, צריך לקבוע מהי "שנאה גמורה" ו"שנאת לב" שהם אסורים, וכיצד יש לשונא "שנאה הנראית לעינים" בלבד. בענין זה כותב **הציץ אליעזר** (חלק י"ז סי' ל"ו):

"ועדיין נשאר קושי גדול במה להגדיר ובמה לבטאות שנאה זאת הן בכמותה והן באיכותה, עיון למשל בתוספות פסחים ק"י"ג ע"ב ד"ה "שראה", ...ומי איפוא כהחכם היודע פשר להגדיר ולהגביל שנאה זאת עד היכן מותרת היא ומהיכן מכאן ואילך

נקראת כבר שנאה גמורה שאסורה היא וצריכים לכופ את היצר שלא יגיעו הדברים לידי כך".

בהמשך דברנו נראה שלמעשה בדורנו אין צורך לברר סוגיא זו, משום שלא שייך במצבנו הנוכחי לפעול בצורה זו כפי שיתבאר להלן.

מתי מותרת השנאה

אחר שביררנו איזו שנאה הותרה, צריך לברר באילו מקרים היא מותרת. האם כלפי כל חוטא? האם גילוי שנאה זה הדבר הראשון שנעשה או שמא ישנם צעדים מקדימים? **הגהות מיימוניות** על דברי הרמב"ם בהל' דעות (פ"ו ה"ג): "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך..." כותב: "ודוקא שהוא רעך בתורה ומצוות, אבל אדם רשע **שאינו מקבל תוכחה**, מצוה לשנאתו, שנאמר יראת ה' שנאת רע ואומר הלא משנאיך ה' אשנא".

כלומר השנאה כלפי חוטאים מותרת רק כאשר הללו הם במעמד של "אינם מקבלים תוכחה". יוצא מדברנו, שכדי להגיע למצב של שנאה לחוטא צריך להוכיחו על מנת להשפיע עליו שישבו מדרכו או לפחות לוודא שתהליך כזה אכן נעשה, אם מתברר שהתוכחה לא הועילה, כעת יש מקום למחאה שמביעה כאב על מצבו ע"י שנאה למראית עין.

ומעין הדברים הנ"ל כתובים **ברמב"ם** בהל' רוצח ושמירת הנפש (פ"ג ה"ד): "השונא שנאמר בתורה הוא מישראל, לא מאומות העולם, והיאך יהיה לישראל שונא מישראל והכתוב אומר לא תשנא את אחיך בלבבך, אמרו חכמים כגון שראהו לבדו שעבר עבירה **והתרה בו ולא חזר** הרי זה מצוה לשנאו **עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו**. ואע"פ שעדיין לא עשה תשובה, אם מצאו נבהל במשאו מצוה לפרוק ולטעון עמו ולא יניחנו נוטה למות שמא ישתהה בשביל ממונו ויבוא לידי סכנה, והתורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים מאחר **שהם נלויים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת**, שנאמר אמור אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה".

וכן מפורש **בספר החינוך** (מצוה רל"ח):

"אבל בשנאת הרשעים אין בו איסור, אלא **מצוה לשנאותם אחר שנוכח אותם על חטאם הרבה פעמים ולא רצו לחזור בהן**, שנאמר [תהילים קלט, כא] הלא משנאיך ה' אשנא ובתקומיך אתקוטט".

בלשון דומה כתבו אף הסמ"ג⁴ והסמ"ק⁵, וכן פסק השו"ע⁶. מתוך דברי הפוסקים הנ"ל מתבאר ששנאה הותרה רק לאחר שהשפעה בדרך של תוכחה לא הועילה. **אם כן המסר של הענין הוא:**

- א. אנו אחראים לכל עם ישראל ובכלל זה גם החוטאים וישנה עלינו אחריות לתיקון דרכם.
- ב. אם אין לנו יכולת להשפיע ולתקן איננו משלימים עם המצב, אלא מביעים מחאה באמצעות שנאה למראית עין.
- ג. מטרת השנאה גם היא לגרום בסופו של דבר לכך שהחוטא יעזוב את דרכו⁷.

פסיקת ההלכה

מסקנתנו עד כה היתה שהשנאה המותרת (שהיא למראית עין ולאחר בירור שתוכחה לא הועילה) מטרתה למחות להשפיע ולתקן. ננסה לברר את פסיקת האחרונים בענין.

המגן אברהם (קני"ו ס"ק ב') כותב:

"מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך ודוקא רעך בתורה ובמצות אבל אדם רשע שאינו מקבל תוכחה מצוה לשנאותו ומשמע שם בתוספות דאפילו הכי מצוה לטעון עמו כדי לכוף יצרו שלא יבוא לידי שנאה גמורה".

המג"א תימצת בדבריו את דברי הראשונים שצריך לשנוא שנאה שאינה גמורה את הרשעים לאחר שנעשה נסיון להוכיחם. ומשמע מדבריו שהדברים תקפים אף לדורו. בלשון דומה פסק **המשנה ברורה**⁸, וכן כתב ב"ביאור הלכה" (סי' א' ד"ה "ולא יתבייש"):

4. חלק מצות עשה מצוה פ' - פ"א: "שנראה בו דבר עבירה שמותר לשנאותו כשהתרו בו ולא חזר". וכן בחלק לא תעשה - מצוה ה': "לא תשנא את אחיך בלבבך, שם בארנו מצוה זו שמותר לשנוא אדם רשע שאין מקבל תוכחה".

5. חלק מצות לא תעשה מצוה ע"ח: "אם ראהו שעבר עבירה, והתרה בו ולא חזר, הרי זה מצוה לשנוא אותו".

6. חו"מ רע"ב, י"א (העתיק מילה במילה את לשון הרמב"ם מהל' רוצח ושמירת הנפש שהבאנו לעיל).

7. כך יתבאר בהמשך מתוך דברי ה'תניא'.

8. סי' קני"ו ס"ק ד': "מצוה על כל אדם לאהוב את כ"א מישראל כגופו שנא' ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבתו ... ודוקא רעך בתורה ומצות אבל אדם רשע שראה אותו שעבר עבירה המפורסמת בישראל ולא קבל תוכחה מצוה לשנאותו".

"דע דהבית יוסף לא איירי כי אם במצוה שהוא עושה לעצמו ובני אדם מלעיגים עליו אז בודאי אין לו לחוש כלל ללעגם ולא יתקוטט עמהם אבל אם הוא עומד במקום שיש אפיקורסים המתקוממים על התורה ורוצים לעשות איזה תקנות בעניני העיר ועל ידי זה יעבירו את העם מרצון ה' **ופתח בשלום** ולא נשמעו דבריו בכגון זה לא דיבר הבית יוסף מאומה **ומצוה לשנאתם ולהתקוטט עמהם ולהפר עצתם** בכל מה שיוכל, ודוד המלך ע"ה אמר הלא משנאיך ד' אשנא ובתקוממך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים וגר".

אך בספר "**מרגניתא טבא**" (שהודפס ע"י **החפץ חיים** בסוף ספר "אהבת חסד", כתבי החפץ חיים) מובא (סעיף יז):

"להשתדל בטובת חברו, ולרדוף אחר השלום, ולהזהר מלאו ד"לא תשנא", **ואף ברשע גמור יש איסור לדעת מהר"ם מלובלין לשנאותו כל זמן שלא הוכיחו, ואין בדור הזה מי שיודע להוכיח שמא אם היה לו מוכיח היה מקבל**, וטבעו הרע גרם לו, כמו שאמרו: ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, וכל שכן שאסור לקללו, רק יבקש רחמים עליו שיעזרוהו ה' על תשובה שלמה".

וכבר העיר על הסתירה הנ"ל **הציץ אליעזר** (חלק יז' סי' ל"ו):

"ובקשר למה שכתב בביאור הלכה בסי' א' שם דמצוה לשנאתם וכו'. יש להעיר על זה ממה שכתב הגה"צ בעל משנה ברורה בעצמו בספר אהבת חסד בקו' מרגניתא טבא מהגה"צ מהר"ר יהונתן זצ"ל מעיר לובטש באות י"ז וזה לשונו: להשתדל בטובת חברו ולרדוף אחר השלום ולהיזהר מלאו דלא תשנא ואף ברשע גמור יש איסור לדעת מהר"ם מלובלין לשנאותו כל זמן שלא הוכיחו ואין בדור הזה מי שיודע להוכיח שאם היה מוכיח היה מקבל וכו'..."

ומיישב את הענין כך:

"ואולי סבור היה המשנ"ב ז"ל **לחלק בזה בין רשע לעצמו לבין רשע המכשיל גם לאחרים ברשעתו** דרשע כזה מצוה לשנאותו גם בימינו, ומתיישבים לפי זה שפיר דברי המשנה ברורה בביאור הלכה בסי' א' הנ"ל כי הרי המדובר שם בכאלה "המתקוממים על התורה ורוצים לעשות איזה תקנות בעניני העיר ועל ידי זה יעבירו את העם מרצון ה' ", והיינו מכשילים את הרבים ברשעתם, ולכן כתב שפיר דמצוה לשנאתם, ואין סתירה למה שכתב באהבת חסד דשם המדובר רק ברשע לעצמו וכנ"ל, והדברים ארוכים".

ע"פ דברי הציץ אליעזר, בימינו, סבור המשנ"ב שאין היתר לשנא את רוב החוטאים, משום שתהליך המחאה לא נעשה כראוי וממילא יש חשש לעבור על איסור "לא תשנא" לחינם. על כן פוסק שיש להימנע משנאה כל שהיא לחוטאים שהם "רשעים לעצמם",

אך רשעים כאלו שבאים להתקומם על התורה ולהעביר את העם מרצון ה', נגדם יש לפעול בכל דרך ובודאי שמצוה לשנאתם ואולי מכך תצמח הצלה פורתא.

דין השנאה בימנו

לאור דברינו לעיל, מסתבר שביחס לאחינו **החילוניים**, ע"פ רוב, אין לנהוג שנאה כלל. הן משום שאין אפשרות להוכיחם כראוי (לפי המרגניתא טבא), והן משום שסביר ששנאה זו לא תוביל לתיקון כל שהוא, ובכך החטאנו את מטרת השנאה (כפי שביררנו לעיל).

וכך כותב **הרב אלימלך בר - שאול** (מצוה ולב עמ' 172): "אצלנו כיום שאין אנו יודעים להוכיח והרי זה תמיד כמו לפני תוכחה, הרי אתו רשע כמו אנוס ומצוה לאהוב אותו". אם כך הם פני הדברים, ומבטלים את ה"היתר" לשנאה "רשעים" כיצד נביע את רעיון הדאגה והמחאה לאחינו החילוניים?

לבאור העניין נביא יסוד גדול בדיני "עם ישראל" **מבעל "התניא"** (חלק ראשון - פרק ל"ב, המכונה "לב" התניא):

"ומה שכתוב בגמרא שמי **שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו** וגם לומר לרבו שישנאהו, **היינו בחבירו בתורה ומצוות** וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות ואעפ"כ לא שב מחטאו כמו שכתב בספר חרדים. **אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו** הנה על זה אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו, ולכן נקראים בשם בריות בעלמא, **צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'** והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים".

כלומר, כל הדיון בסוגיית "שנאה המותרת" מדבר **בחבר!** אדם שקרוב אלינו, שיחוש בשנאה ויבין שטעה בדרכו. אך בשאר בני אדם לא דיברה סוגייתנו ע"פ בעל התניא. לגבי שאר בני אדם שאינם קרובים אלינו ("חילוניים"), הדרך לפעול היא **הפוכה!** יש לקרבן ע"י אהבה. ויותר מכך, מוסיף בעל התניא, גם ברשעים שסוגייתנו כן עוסקת בהם, שאותם לכאורה יש לשנוא, גם בהם עדיין שייכת מצוות **"ואהבת לרעך כמוך"** במקביל למצוה לשנאתם!

"וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם, מצוה לאהבם גם כן ושתייהן הן אמת שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית וגם לעורר רחמים בלבו עליהו כי היא בבחינת גלות בתוך הרע מס"א הגובר עליה ברשעים והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממה שאמר ליעקב אשר פדה את אברהם".

נולא אמר דוד המלך ע"ה תכלית שנאה שנאתים וגוי' אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ריש פרק ט"ז דשבת: **המסקנה המעשית העולה מדברינו היא**, שביחס לאחינו "החילוניים" אין שום התר לשנואתם, הן משום שלא קדמה לשנאה תוכחה (תנאי לשנאה ע"פ כל הראשונים), הן משום שבימינו אין מי שיודע להוכיח (מרגניתא טבא בשם המהר"ם) והן משום שכדי לקרב ציבור כזה יש צורך באהבה ולא בשנאה (בעל התניא). ברוח זו **פוסק הרב קוק זצ"ל** (אגרות הראי"ה ח"א עמ' ש"ה):

"כל השנאות כולן וחומרי דיניהן הנם נאמרים רק במי שכבר ברי לנו, שקיימנו בו מצות תוכחה. וכאשר אין לנו בדור הזה ולא בכמה דורות שלפנינו, ע"פ עדות ר' עקיבא, מי שיודע להוכיח, על כן נפל פותא בבירא וכל הלכות הנוטות לרוגז ושנאת אחים נעשות הן כפרשת בן סורר ומורה, עיר הנדחת ובית המנוגע, למ"ד לא היו ולא עתידין להיות ונכתבו משום דרוש וקבל שכר".

אלא **שיש עוד לתמוה**: אם סוגיית שנאה המותרת הן כפרשת "בן סורר ומורה" שנכתבו רק כדי לדרוש ולקבל שכר, מהי הדרישה שיש כאן? מהו הלקח המוסרי שיפיק הלומד, וכיצד לימוד זה יבנה אדם ישר? **משיב הרב**:

"והשכר של הדרישה גדול הוא מאוד, כי הוא המלח המעמיד צביון הטוב ע"י תגבורת שנאת הרע בכל ענפיה וכיוון שהוא עשה באורח למודי את פעולתו איננו מניח בפועל לרשע משחית באמת להשתרש כלל ועיקר".⁹

הציץ אליעזר (בחלק י' סי' י"ג אות ט"ז) בהמשך התשובה שציטטנו לעיל מתיחס לדורנו, ומביא את דברי ה"חזון איש":

"אבל בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה הורדה גדר הפירצה אלא הוספת הפירצה שיהיה בעיניהם כמעשה השחתה ואלומות ח"ו, וכיוון שכל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת".

ומסיים הציץ אליעזר את תשובתו (חלק י"ז סי' ל"ו): "ודבריו המה קלורין לעיניים ומפלסין לנו נתיב לאלפנו בינה ודעת להתבוננות עמוקה בהלכות גדולה אתה בכלליותם ובפרטיותם".

בענין שנאת המינים והאפיקורסים בימינו כותב הרב אלימלך בר - שאול (מצוה ולב עמ' 172):

9. ובכך נשמרת התועלת שבשנאה המותרת כפי שהבאנו לעיל בתחילת פרק ד' בשם הרב.

"ובנוגע למינים, שלגבם אומר דוד המלך ע"ה: "תכלית שנאה שנאתים", הנה כבר קבעו רבותינו שהכוונה היא רק לאלה ש"פיהם ולבם שוין" בכפירתם, ואין דבר כזה נמסר אלא לאבחנתם של בעלי רוח הקודש בלבד¹⁰. וההלכה הפסוקה לגבי המינים שבזמננו היא¹¹: "עלינו להחזירם בעבותות אהבה".

סיכום

1. ישנו איסור מהתורה לשנוא יהודים "לא תשנא את אחיך בלבבך".
2. מתוך גמרתנו עולה שיש היתר ואף מצוה לשנוא חוטאים.
3. מטרת ההיתר:
  - א. להגן על נשמתו של היהודי הישר מפני השפעות שליליות (הראי"ה).
  - ב. להעביר מסר של מחאה וכאב על מצבו של החוטא (כלי יקר).
  - ג. לגרום בסופו של דבר לכך שהחוטא יעזוב את דרכו (תניא).
4. שנאה זו שהותרה הינה רק למראית עין (יראים) ולא שנאה גמורה (תוספות ומג"א).
5. השנאה הותרה רק לאחר שנעשה נסיון להוכיח את החוטא ונסיון זה נכשל (ראשוניים).
6. כאשר אין מי שיודע להוכיח לא שייכת שנאה כלל (מרגניטא טבא בשם מהרי"ם).
7. להלכה, מתוך פסקי המשנה ברורה בפושע לעצמו (רוב החילוניים) לא שייך שנאה, ואילו רשעים הבאים להתקומם על התורה אותם יש לשנוא (ציץ אליעזר ותניא).
8. בימינו כאשר בנוסף לנ"ל השנאה לא תועיל ואף תקלקל יש לנהוג כלפי אחינו החילוניים באהבה מקרבת (תניא, חזו"א, ציץ אליעזר) ואפילו כלפי המינים (הרב בר - שאול).

נסיים את דברנו בציטוט מחתימת תשובתו של הציץ אליעזר (חלק י"ז סי' ל"ו) שהובאה לעיל:

"והשפתיים מרחשין תפלת מעמקים לפני אדון כל הנפשות, שישלח לפנינו אורו ואמיתו להנחותינו אל הדרך אשר ישכון בה אור, ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם".

10. לכן אולי הכניס בעל התניא קטע זה בסוגריים (הרב אלימלך בר - שאול).

11. ע"פ החזו"א שהבאנו לעיל.